

Методологія фінансового програмування: сутність, моделі та світовий досвід

У статті обґрунтовано наукове поняття «фінансове програмування» та визначено його співвідношення з іншими економічними науками. Розглянуто основні етапи побудови фінансової програми. Досліджено еволюцію моделей фінансового програмування.

The scientific concept of "financial programming" is defined in its relation ship with other economic sciences in this article. The main stages of building financial program is considered. The evolution of the financial programming model is investigated.

Ключові слова: фінансове програмування, фінансова програма, монетарне програмування Полака, державне програмування, державне прогнозування.

Вступ. Регулювання економічних процесів за допомогою фінансового програмування в Україні є новим, а його методологія в практичному аспекті незадіяною. Наявність великої кількості нерозв'язаних теоретичних та практичних проблем, що стосуються фінансового програмування в Україні зумовлює необхідність пошуку власних наукових концепцій, ґрунтовних досліджень.

Постановка завдання. У вітчизняній економічній літературі дослідження сутності, методології і практики фінансового програмування зустрічаються у працях А. Будаговської [1], А. Савченка [5], А. Шустікова [7], В. Юрчишина [8]. Усі ці підходи є інтерпретацією загального підходу МВФ до фінансового програмування [10].

Результати. Експерти МВФ під фінансовим програмуванням розуміють простий кількісний підхід для здійснення аналізу макроекономічного розвитку [10, с. 2]. Економічна категорія «фінансова програма» визначається як широкий набір заходів державного регулювання, спрямованих на досягнення макроекономічних цілей. Згадані цілі можуть бути задані для підтримки існуючого рівня економічних показників. Але частіше фінансові програми

розробляються для усунення макроекономічних дисбалансів в економіці. При існуванні макроекономічних диспропорцій необхідне цілеспрямоване регулювання економіки шляхом вживання деяких заходів для їх виправлення (або коригування) з метою забезпечення відповідності між наявними ресурсами і потребами. Якщо не здійснити своєчасних цілеспрямованих заходів, то регулювання економіки може мати безладний характер і буде неефективним. Наприклад, при значному зниженні міжнародних резервів іноземні кредитори можуть відмовитись надавати кредитні ресурси країні. Як наслідок, може різко скоротитись імпорт з подальшими негативними наслідками для економічного зростання і добробуту. Проте частіше заходи, які передбачаються у фінансовій програмі, спрямовуються на усунення дисбалансу між сукупним попитом і пропозицією, який зазвичай виявляється у вигляді проблем платіжного балансу, високих темпів інфляції і низького або такого, що знижується, обсягу виробництва.

З метою обґрунтування фінансового програмування як ефективного інструменту державного регулювання економіки визначимо місце фінансового програмування в економічній науці (рис.1.). Фінансове програмування об'єднує елементи державного програмування та державного прогнозування. Державне програмування — це процес орієнтації економіки з боку органів державного управління шляхом регулярного і комплексного впливу на її структуру відповідно до поставленої мети соціально-економічного розвитку на певний період. Основу державного програмування становлять розробка і виконання державних програм економічного і соціального розвитку. Ці програми існують не як субординовані одна щодо іншої, а як співіснуючі і взаємодоповнюючі.

Основним завданням програмування як форми державного регулювання економіки є підтримка економічної рівноваги, вплив на якісні зміни економіки та стимулювання її розвитку, основу програмування становить структурне регулювання з точки зору об'єкта програмування, а мета полягає в забезпеченні найбільш ефективного варіанта розвитку економіки [2, с. 99]. В Законі України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” ст.1 державне прогнозування економічного і соціального розвитку визначається як науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків

досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів.

Рис. 1. Співвідношення фінансового програмування з іншими економічними науками

Джерело: розроблено автором

З теоретичного погляду державне регулювання економіки — це система знань про сутність, закономірності дії та правила застосування типових методів та засобів впливу держави на хід соціально-економічного розвитку, спрямованих на досягнення цілей державної економічної політики[3, с. 14].

У результаті дослідження наукове поняття “фінансове програмування” можна визначити як форму державного регулювання, що включає елементи державного програмування та державного прогнозування.

Фінансове програмування розглядається як узгоджені заходи макроекономічної політики, що спрямовані на досягнення певних економічних цілей за визначений період часу. Процес розроблення фінансової програми підпорядковується 6 етапам (див. рис. 2.).

Рис. 2. Етапи фінансового програмування

Джерело: розроблено автором на основі [Курс по фінансовому програмуванню и финансовой политике. Том 1. Пример Украины: макроекономические счета и анализ. – Вена.: МВФ, 2006. - 181 с. (176)]

1. Оцінка поточної макроекономічної ситуації в країні, в тому числі існуючих викликів та економічних проблем. Розуміння економічної, інституційної і соціально-політичної структури економіки і динаміки економічної ситуації останнім часом грає вирішальну роль в прогнозуванні і аналізі макроекономічної політики. Крім того, слід визначити типи інструментів макроекономічної політики, що є у розпорядженні державних органів.

2. Визначення екзогенних припущень. Прогнози зовнішнього сектора будуються з урахуванням взаємозв'язків з рештою світу, і тому в них повинна враховуватися ситуація в світовій економіці, зокрема перспективи зміни (зростання чи падіння) середньорічних світових цін (для української економіки – світові ціни на металопродукцію, продукцію хімічної промисловості, нафту), відсоткових ставок на світовому ринку, зростання світового попиту на основні експортні товари, економічне зростання країн-основних торговельних партнерів та інше.

3. Розробка базового сценарію, в основі якого лежить припущення, що макроекономічна політика у прогнозному періоді не буде змінюватися порівняно з попереднім періодом. Базовий сценарій повинен показати, чи можуть існуючі проблеми вирішитися в автоматичному режимі, або їх стан не зміниться, або навіть погіршиться. Хоча побудова базового сценарію включає

елемент суб'єктивності (припущення щодо екзогенних змінних, інтерпретація того, що вважається незмінною політикою), необхідною є перехресна перевірка прогнозів по окремих секторах, щоб забезпечити загальну узгодженість динамічних і розрахункових співвідношень

4. Визначення цільових показників. Рішення щодо цільових орієнтирів програми залежать від оцінки поточної макроекономічної ситуації, майбутніх тенденцій у розвитку економіки та політичних пріоритетів. До числа цільових показників, як правило, входять зростання реального ВВП та зниження рівня цін (інфляції).

5. Розроблення системи регуляторних заходів. У фінансових програмах вирішальну роль відіграють заходи бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики. Одночасно фінансові програми передбачають заходи економічної політики, які спрямовані на збільшення сукупної пропозиції. До них насамперед належать заходи структурної, інвестиційної та зовнішньоторговельної політики. За допомогою регуляторних заходів держава впливає на рівень доходу і внутрішнього попиту країни, що забезпечує досягнення цільових показників фінансової програми.

6. Розробка програмного сценарію, який враховуватиме дію регуляторних заходів. Базовий сценарій слугує орієнтиром при розробленні програмного сценарію, заснованого на сформульованому пакеті заходів політики, орієнтованих на досягнення бажаного набору макроекономічних цілей. Порівняння базового сценарію із програмним сценарієм вказує на очікувану дію пакету економічних заходів.

Серед основних характеристик фінансової програми виділено такі: 1) це не формальна економічна модель; 2) це проста концепція руху фінансових коштів, що поєднує основні макроекономічні тотожності; 3) вона включає в себе невелику чисельність біхейверістських рівнянь та певних умов; 4) має ітеративний характер.

Цілі фінансової програми розробляються на середньострокову перспективу, є чітко вираженими, анонсуються, є амбіційними, але реалістичними, а також спрямовані на покращення управління державними видатками; підвищення ефективності витрачання державних коштів; зупинення на ранній стадії підготовки малоефективних програм і проектів; визначення можливостей фінансового забезпечення діяльності уряду.

Зародження процесу фінансового програмування приходить на 1950-ті

роки минулого століття. Жак Полак є засновником монетарної моделі МВФ, відомою під назвою „модель Полака” (або початкова модель монетарного програмування Полака). Вона була спеціально розроблена для країн, які повоєнні часи звертались до МВФ за кредитами для покриття дефіциту платіжного балансу. МВФ потрібно було зрозуміти причини, внаслідок яких виникає такий дефіцит і, які кількісні та якісні засоби необхідні для подолання подібних ситуацій. Використання моделі дозволяло приймати рішення щодо достатності засобів політики, що проводились країною, для відновлення балансу, або застосування інших більш наполегливих дій, які були умовою надання кредиту МВФ. З початку 1950-х років це є центральним аспектом аналізу, на якому ґрунтуються умови отримання кредиту від МВФ – тобто ті заходи політики, які країна-позичальник повинна прийняти, щоб отримати доступ до кредитів МВФ [9, с. 16-19]. Значна увага в моделі приділялась монетарному блоку і платіжному балансові. У 1970-х роках до цієї моделі додали фіскальний блок – модель розширеного монетарного програмування МВФ. З метою дослідити взаємозв'язок поміж середньостроковим економічним зростанням і рівновагою на ринку товарів була створена Переглянута стандартна модель МВФ (RMSM), що враховувала розрив поміж заощадженнями та інвестиціями. Спільна модель МВФ-Світового банку (модель RMSM-X) розроблена для обчислення параметрів рівноваги на грошових і товарних ринках. Більшість програм МВФ в останні роки містять домовленості спільно з заходами макроекономічної політики щодо структурних реформ, лібералізації цін і торгівлі, скорочення державного регулювання ринку праці, приватизації тощо. Утім, оскільки вони не піддаються простому відображенню в економетричних рівняннях, то спроби вбудувати їх у модель часто не робляться.

Отже, з огляду на еволюцію початкової моделі Полака фінансове програмування змінювалось відповідно до досліджуваних цілей. Неабиякого поширення фінансові програми набули на початку 1970-х років минулого століття, коли чимало країн, що опинилися в скрутному становищі, звернулись до міжнародних установ і розвинутих країн за фінансовою допомогою. Після розпаду світової соціалістичної системи практично всі країни широко застосовували стабілізаційні програми підтримки МВФ. Серед країн колишнього СРСР тільки Естонія та Латвія послідовно й рішуче запроваджували стабілізаційні програми МВФ, іншим країнам СНД не вдалося

уникнути труднощів. Україна від 1994 року має підтримку МВФ, завдяки чому вдалося дещо стабілізувати макроекономічне середовище[8, с. 7]. Принцип рівності фінансових ресурсів і витрат, а також механізм перерозподілу коштів в економіці у фінансовому програмуванні реалізується через матрицю фінансових потоків або рахунок руху коштів.

Аналіз потоків фінансових ресурсів є базою для проведення досліджень широкого кола питань, які стосуються фінансового сектора та його взаємозв'язків з реальною економікою. Цей аналіз застосовують в індустріально розвинених країнах з ринковою економікою як інформативний інструмент і в загальних емпіричних дослідженнях, і для детального аналізу фінансової політики. Так, фінансові рахунки(або таблиці потоків фінансових ресурсів), обраховуються і оприлюднюються багатьма країнами ОЕСР.

Висновки. В Україні фінансове програмування використовують від другої половини 1990-х років. Однак, рахунок руху коштів (або матриця фінансових потоків), що покладений в його основу, в Україні на офіційному рівні не публікується як це прийнято у більшості країн ОЕСР. Використання інструментарію фінансового програмування, який ув'язує в єдину інтегровану систему сектори економіки та джерела їх фінансування, може стати відповідною базою для кількісного обґрунтування параметрів економічного розвитку.

Література

1. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І., Пахомова Т., Романюк О., Сніжко А., Сніжко О. Макроекономіка: Навч. посіб. — К.: вид-во “Основи”, 1998. — 229 с.
2. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Швайка Л. А. - К.: Знання, 2006.—435 с.
3. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. — Вид. 2-ге, доопрац. і допов. — К.: КНЕУ, 2004. — 440 с., с.14
4. Курс по финансовому программированию и финансовой политике. Том 1. Пример Украины: макроэкономические счета и анализ. — Вена.: МВФ, 2006. —181 с. (176)
5. Савченко А.Г. Макроекономічна політика: Навч.-метод. посібник для

- самоств. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2002. — 135 с.
6. Савченко А.Г., Кульбачний С.В. Методичні матеріали щодо виконання лабораторної роботи з дисципліни "Макроекономічна політика". — К.: КНЕУ, 2004. — 29 с.
 7. Шустіков А.А. Фінансова статистика.: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2002. — 290 с.
 8. Юрчишин В.В. Фінансове програмування у моделі і прогноз і української економіки: Основи фінансового програмування: Навч. посібник. — К.: Вид-во УАДУ, 1997. — 57 с.
 9. Jacques J. Polak The IMF Monetary Model: A Hardy Perennial/ Finance & Development / December 1997, pp. 16-19.]
 10. Financial policy and programming / [E. Detragiache, A. Mourmouras, L. Tan] — IMF institute, 2008. — 306с.

УДК 330.322

Ядуха С.Й.

Інвестиційно-екологічна стратегія як інноваційний продукт регіональної економіки

Визначено сутність інвестиційно-екологічної стратегії розвитку регіону, її принципи, запропоновано матрицю вибору стратегії залежно від співвідношення рівнів інвестиційного та інноваційного потенціалів.

In this article determined the meanings of innovation-ecology strategy and its principles, has been proposed the matrix of choices strategy depending on correlation of investment and innovation potential levels.

Ключові слова: *стратегія, регіональна економіка, матриця вибору, інновація.*

Вступ. За сучасних умов стале економічне зростання окремих регіонів значною мірою обумовлюється наявністю потужного інноваційного потенціалу. Загальносвітові тенденції такі, що все більше число країн, прагнучи зміцнити свою конкурентоспроможність, поступово переходить до розвитку на основі